

**NALDÖKEN M.AHALLES'İNDE EV KADINLARININ İLK YARDIMA İLİŞKİN
DENEYİMLERİ VE DAVRANIŞ ÖRÜNTÜLERİ**

Ayla BAYIK*

Halk Sağlığı Hemş. Uygulama Grubu**

ÖZET

Bu çalışma Naldöken mahallesinde ev kadınlarının ilk yardım gerektiren durumlara ilişkin deneyimlerini ve davranış örüntülerini incelemek amacıyla yapılmıştır. Sonuçlar kadınlar tıbbi uygulamalardan çok geleneksel folklorik yöntemlerle ilk yardım girişimlerinde bulduklarını, dolayısıyla konuya ilişkin bilgi eksikliklerini ve eğitim gereksinimlerini göstermiştir.

Modem toplumlarda çocuk ölümlerinin hemen hemen $\frac{1}{5}$ kazalar sonucu olmaktadır ve 1-4 yaş çocuk ölümleri için bu oran $\frac{1}{37.0}$ dir. Bu kazaların pek çoğuna motorlu taşıt kazaları, yangın ve yanıklar, boğulmalar, düşme ve zehirlenmelerin neden olduğu saptanmıştır (17). Ülkemizde kaza sınıflamasında birinci sırada trafik. İkinci sırada endüstri, üçüncü sırada ev kazaları yer almaktadır. Bu kayalarla oluşan ölümlerin genel ölümlere oranı ise $\frac{1}{2.8}$ olarak belirlenmiştir (12, 19).

Her yaralanmanın olduğu yerde ilk yardım girişimi yapacak sağlık personeli bulmak mümkün değildir. Konunun önemi ve boyutları gözönüne alınacak olursa bazen halkın yanı sıra hatta sağlık personelinin de bu konuda bilgisinin yeterli olmadığı yapılan araştırmalarla gösterilmiştir (7, 8, 13, 16).

* Ege eni. Hemşirelik Y. Okulu öğretim Üyesi (Doç. Dr.)

** Ege eni. Hemşirelik Y. Okulu Halk Sağlığı Hemşireliği Naldöken Uygulama Grubu (1987-1988).

Sağlık hizmetlerinin elde edilebilir kullanılabilir olmadığı yerlerde halk ilk yardım gerektiren durumlarda yaşamak için zaman zaman folklorik yöntemlere **de başvurur**. Halk kültür bütününe yerleşik bu, bazı uygulamaların yarar yerine zarar getireceğini de bilememektedir.

İlk yardım, halk sağlığı hemşiresinin görevleri arasında yer alır. Hemşire ocakta ve ev ziyaretlerinde kaza nedenleri, nasıl korunulacağı, ilk yardım önlemleri konusunda eğilim yapabilmelidir. İlk yardım eğitirinde ise, konuların seçiminde, bireylerin ve toplulukların sıklıkla karşılaştıkları ilk yardım gerektiren konuların, risk gruplarının belirlenmesi ve halkın bu dururrılardaki davranışlarının bilinmesi ile başlanmalıdır.

Bu ilkedden yola çıkarak bu araştırırna aşağıdaki amaçlarla planlanmıştır.

- 1- Kadınların karşılaştıkları ilk yardım gerektiren durumları belirlemek
- 2- Bu durumlarda davranış örüntülerini incelemek
- 3- Sağlık eğitimi yolu ile yanlış davranışları düzelterek basit kazalarda grubu becerili hale getirmek.

Kilit Terimlerin Tartırılanması

İlk Yardım ; İnsan hayatının tehlikeye girdiği ani durumlarda hayatın kurtarılması amacıyla yapılan ilaçsız uygulamalara ""ilk yardım" denilmektedir (17).

İlk Yardım : Kazazedenin sağlık kuruluşuna ulaştırılncaya kadar herhangi bir kazanın veya ani bir hastalığın tedavisi için kullanılan olanaklar ve materyallerdir (5).

İlk Yardım (First Aid) / Acil Yardım (Emergency Care) ; Yaralının kendisine çevresi veya çevresindekiler tarafından yapılan yardıma ilk yardım ve daha örgütlü ve bilgili ekiplerce **yapılan acil yardım** denilir (7)-

GEREÇ VE YÖNTEM

Evren ve örneklem : Araştırmanın evrenini bölgede yerleşik 800 hanede yaşayan ev kadınları oluşturmuştur. Olasılıklı örnek seçim

tekniklerinden basit tesadüfi örnekleme ve %50 örnekleme oranı ile 400 kadın seçilmiştir. Araştırma görüşmeyi kabul eden 363 kadınla (%90) sürdürülmüştür.

Araştırma Yeri : Araştırma İzmir iline bağlı Bornova ilçesi mahallelerinden Naldökenede yapılmıştır,.

Araştırmanın Tipi : Araştırma incelenen olayın özelliklerini tanıtmak amacı ile tanımlayıcı (betimsel) ve kesitsel türde bir durum saptama araştırmasıdır. Bu alan araştırmasında ev kadınlarına gidilerek konuya ilişkin davranışları anket ve görüşme tekniği ile öğrenilmiştir.

Veri Toplama ve Değerlendirme Araştırma konusunun belirlenmesi, planlanması ve yerlerin toplanması, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu 1987-1988 öğrenim dönemi Halk Sağlığı Hemşireliği Lisans/önlisans Naldöken uygulama bölgesi grubunun (50 öğrenci) ortak çalışmaları ile gerçekleştirilmiştir. öğrenci grubu görüşme teknikleri ve ilkeleri açısından eğitilmişlerdir. Araştırma yerlerinin toplanabilmesi için yararlanılan anket fonnu, öğrenciler tarafından yakın çevrelerindeki 20 kadına önceden uygulandıktan ve görülen aksaklıklar giderildikten sonra uygulamaya hazır duruma getirilmiştir. Anket fonnunda açık uçlu sorulara genişçe yer verildiğinden gerektiğinde soruların açıklanırısına gidilerek alınan yanıtlar özellikle başvurulan geleneksel ilk yardım uygulamalarının açıkça öğrenilebilmesi için aynen kaydedilmiştir.

Araştırma yerleri veri kodlama formlarına kodlanarak ve hata &kelimeleri yapılarak, sayı ve yüzde değerlere dönüştürülmüş tablolar halinde sunulmuştur. Kadınların ilk yardım uygulamalarına ilişkin davranışları uygulama türüne göre toplam sayısal değer üzerinden hesaplanarak içerik analizi ile geleneksel ve tıbbi olarak gruplanmıştır. Follçlorik uygulamalar, tek tek irdelenerek, sağlığa uygun olup olmadıkları tartışılmıştır.

Araştırma Mart-Temmuz 1987-1988 döneminde planlanmış ve yürütülmüştür.

BULGULAR VE YORUM

1. Kadınlara Alt Bazı Sosyodemografik Veriler

Tablo 1 : Kadınların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş Grubu	Sayı	Yüzde
15-34 yaş	197	54.2
35-54 yaş	119	32.8
55 yaş ve üstü	47	13.0
Toplam	363	100.0

Tablo 2 : Kadınların Aile Tipine Göre Dağılımı

Aile Tipi	Sayı	Yüzde
Çekirdek aile	263	72.5
Ataerkil aile	50	13.7
Parçalanmış aile	13	3.6
Geniş aile	37	10.2
Toplam	363	100.0

Kadınlar için ortalama yaş 37.2 olarak saptanmıştır. Araştırma grubunun %54.2'sinin genç yaş grubunda kalması, %72.5'inin çekirdek aile yapısı göstermeleri ilk yardım uygulaması gerektiren durumlarda geleneksel olmaktan çok, tıbbi görüşün egemen olduğu tutum ve davranışlar içerisinde kalacaklarını düşündürmüştür (Tablo 1, 2).

Tablo 3 : Kadınların Eğitim Düzeylerine Göre Dağılımı

Eğitim Düzeyi	Sayı	Yüzde
Okuryazar değil	122	33.6
Okuryazar	52	14.3
İlkokul	173	47.7
İlkokul ve üzeri	16	4.4
Toplam	363	100.0

Tablo 3 incelendiğinde kadınların eğitim düzeylerinin oldukça düşük olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun ise, kadınları doğru sağlık davranışlarından uzaklaştırıp, geleneksellik örüntüsü içine sokabileceğini bilgi eksikliğine bağlı olarak kazalarla karşılaşma olasılığının yüksek olacağı yargısını doğurmuştur.

Araştırma grubundaki kadınların 230'unun (%63.3) köyün yerlisi olduğu belirlenmiştir. Bu demografik özelliğe bağlı olarak toplum grubunun birbirlerinden etkilenerek, benzer sağlık davranışlarını taklit edebilecekleri beklenebilir.

Halk eğiliminde kitle iletişim araçları (basın, radyo, televizyon. vs.) düzenli biçimde iletişim ve bilgi sağladığı için, büyük önem taşımaktadır (10). Araştırma kapsamındaki hanelerin %92.8'inde televizyon, %78.7'sinde radyo. %17.4'ünde video olduğu saptanmıştır. Evlerde radyo ve televizyonun yaygın bulunması, ilk yardım konusuna bu iletişim araçlarında yeterince yer verilecek olunursa, halkın bu konuda bilgilerin verilmesinde etkinlik sağlayacaktır. Ancak kadınların %37.7'sinin gazete okumadığı, 9/050¹sinin bazen okuduğu, %13.3 gibi çok az bir oranının hergün gazete okuduğu öğrenilmiştir.

2. Kadınların İlk Yardım Gerektiren Bazı Kazalarla Karşılaşma Durumları

Sağlık hizmetlerinin planlanması ve halka verilecek sağlık eğiliminde işe, gereksinimlerden yola çıkarak başlanır. İlk yardım gerektiren ve sıklıkla karşılaşılan kaza durumlarının saptanması amacı ile bu araştırmada kadınlara evde ya da yakın çevrede önceden saptanmış belirli kaza durumları yöneltilerek, karşılaşıp karşılaşılmadıkları sorulmuştur.

Tablo 4 : İlk Yardım Gerektiren Bazı Kazalarla Kadınların Karşılaşma Durumları

Kaza Durumları	Karşılaşma Sıklığı (%)
Ap, n (Diş, Baş, Kulak, Karın. vs.)	65.6
Burun Kanaması	63.7
Böcek Sokması (An. Akrep, dra.mcek, Yılan)	60.6
Kesik ve Kanama	57.3
Kırık Çıkık.....	55.6
Ezik. & kırık, 13urkulma	47.4
Su ile Yanma	45.2
Yabancı Cisim (Göze, kulağa, boğaz)	41.0
Kedi-köpek ısırığı	35.2
Ateşle Yanma.....	34.4
Kafa Travması.....	33.8
İlaçla Zehirlenme	19.3
Kireç Yanığı.....	16.5
Besin Zehirlenmesi.....	16.2
Çamaşır Suyu ile Zehirlenme	6.8
Güneş Çarpması.....	4.6

Tablo 4'de görüldüğü gibi agn (% 65.5), burun kanaması (63.7), böcek sokması (%60.6), kesik ve kanamalar (57.3), kırık çıkık (55.6), ezik, sıkışma, burkulma (47.4), su ile yanma (45.2), yabancı cisim (%41.0), kedi köpek ısırığı (%35.2), ateşle yanma (34.4), kafa travması (%33.8) ve diğerlerini en sıklıkla karşılaştıkları kaza durumları olarak belirtmişlerdir. Bu araştırma olayın epidemiyolojik çalışmasını amaçladığından kişi, yer, zamana göre kaza durumlarının incelenmesine gidilmemiştir. Araştırmacının bir başka çalışmasında, bölgede yerleşim birimi olarak tek katlı ve gecekondü tipi sağlığa uygunsuz konutların yaygın olduğu belirlenmiştir (3). Konutların %14.7'sinde ayrı mutfak, %35.2'sinde ayrı banyo yoktur. Bu fizik olanaksızlıkları, yarınla, yaralanmalar (kırık çıkık, kafa travması, düşme) gibi durumlara yol açabileceği beklenebilir.

Aynı araştırmada, vektör sorunu kapsamında kadınlar, örümcek, fare, akrep gibi kafadanbacaklılar ve kemiriciler'i yaygınlığından yakınmışlardır (3). Bu tür canlı varlıkları yaşamaları için bölgenin biyolojik ortamının uygun olduğu değerlendirilmiştir. Bu canlı varlıklarıyla, halkın istenmedik şekilde karşılaşmaları ve sağlık sorunlarını ortaya çıkarması kaçınılmazdır. Annelerin eğitim düzeylerinin oldukça düşük bulunması, kazalara ilişkin alınacak önlemler ve ilk yardım konusunda bilgilerinin de yetersiz olacağını düşündürmüştür. Bölgede erkeklerin çalıştıkları iş kolları arasında kireç ocakları yaygındır. Bu nedenle bu tür yanıklarla karşılaşmaları zaten beklenmekte idi.

3. Kadınların İlk Yardım Gerektiren Bazı Kaza Durumlarında Davranış Örüntüleri:

Kadınlara bir dizi ilk yardım gerektiren kaza durumları yöneltilerek, böyle olaylarla karşılaştıkları zaman ne gibi ilk yardım uygulamaları yaptıklarını anlatılmaları istenmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, kadınların kırık-çıkık (%50.6), göze, kulaga, buruna, boğaza yabancı cisim kaçma (%25.0, %33.4, %33.2, %36.2), kedi köpek ısırığı (%27.1), kafa travması (% 17.8, akrep sokması (%18.9), kol bacak ağrısı (%21.0) gibi yaşamsal önem taşıyan durumlarda doktora gittikleri görülmektedir. Yine böcek sokması, yanıklar, yabancı cisim kaçması, zehirlenme, travmalar, çeşitli agn durumlarında herhangi bir ilk yardım uygulamasına ilişkin bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu durum, sağlık personelinin vereceği sağlık eğitiminin önemini ve gerekliliğini vurgulamaktadır. Tablo 5

Tablo 5 : Kadınların İlk Yardım Gerektiren Bazı Kaza Durumlarında Uygulamalarının Değerlendirilmesi (%)

KAZA DURUMU	ILK YARDIMA İLİŞKİN TUTUM			
	GELENEKSEL Uygulamalarda Bulunma Zararsız	Zararlı	TIBBİ (Doktora gitme)	Bilmiyor Bir şey
AĞRI				
Diş ağrısı	70.5	2.1.8	3.9	1.8
Baş ağ,-ısı	82.9	7.0	2.0	4.1
Kulak ağrısı	15.8	53.5	15.4	15.3
Karın ağrısı	35.6	41.1	4.4	18.9
Kol Bacak ağnsı	39.1	17.4	21.0	22.6
TRAVMALAR				
Kınk Çıkık.....	15.8	23.6	50,6	10.0
Kafa travması,	28.5	31.7	17.8	22.0
Ezik, Burkulrna.....	9.8	61.8	11.8	16.6
ZEHİRLENMELER				
Besin zehirlenmesi.....	5.2	58.6	11.3	24.9
Haçla zehirlenme.....	60.2	10.9	14.3	14.6
Çamaşır Suyu ile zehirlenme.....	33.9	21.8	17.6	26.7
KANAMALAR.				
13urun kanaması	56.8	31.4	as	al
Cilt-Kes ikkr	65.2	/ 5.8	14. I	4.9
YABANCI CİSHF				
Göze	22.7	32.2	25.0	20.1
Buruna.....	1. I	32.5	33.4	35.0
Boğaza	9.9	23.7	33.2	33.2
Kulağa		28.2	36.2	35.6
YANI:IMAR				
Su ile.....	50.6	326	a4	8.4
Ateş ile	51. I	22.6	11.0	15.3
Kireç ile.....	26.1	17.6	11.8	44.5
BÖCEK SOK~I				
An solonası.....	0.5	81.3	4.2	14.0
Akrep sokrnası.....	30.0	26,6	18.9	24.5
örülmeek sokması.....	3.5	13.3	12,9	70.6
Yılan sokması.....	66.4	18.8		14.8
REDİ KÖPEK ISIRIĞI	35.9	82	40.3	15.6

• Yüzdelere ilk yardım gerektiren kaza durumları ile karşılaşanlar üzerinden hesaplanmıştır.

incelendiğinde görülmektedir ki, kaza durumlarında kadınların büyük çoğunluğu ilk yardım uygulamalarından daha çok, acil tedaviye (geleneksel halk tababeti yollanna) yönelmişlerdir. Oysa 1981 yılından öteye bölgede sağlık ocağı yolu ile halka tıbbi hizmetler ulaştırılmaya çalışılmaktadır.

4. Kaza Durumlarında Geleneksel Halk Uygulamaları

Sağlığa ilişkin geleneksel halk uygulamaları halkın kültür bütünü içinde büyük yer tutar. Her tür toplumda (kır-kent), kuşaktan kuşağa aktarılır. Hastalıklara yöresel adlar verilir (1). Bu araştırmanın amaçlarından biride bölgede, ilk yardıma ilişkin geleneksel uygulamalarının neler olduğunu saptamak ve bunları irdelemek idi. Bu nedenle, kadınlara ilk yardım gerektiren belirli kaza durumları yayılarak, böyle durumlarla karşılaştıkları zaman neler yaptıklarını anlatmaları istenmiştir. Yaptıkları uygulamalar aşağıdadır :

Baş ağrısı: Ağrı kesici (%78.5), soğuk uygulama, kolonya sürme, patates başlaması koyma, başı sıkıca bağlama.

Kulak ağrısı: Ağrı kesici (%15.8), damla damlatma, anne sütü damlatma, sarımsak 'silip koyma, sıcak uygulama. rakı dökrne, soğan koyma, pamuk tıkama, zeytinyağı sürme.

Karın ağrısı: Sıcak uygulama, serbet içme, soğan kesip bağlama. süt içme, karın çektirme, ütü koyma, ot kaynatıp içme, zeytinyağı ile oyma, masaj, ayva yaprağı ile limon kabuğu kaynatıp içme, lahana ısıtıp koyma, karbonat içme, tuğla 'silip koyma. Adi karın ağrılarında sıcak pansuman bilinçli olarak uygulanması koşulu ile geçerli olabilir (15, 20). Araştırmada sıcak pansuman amacı ile belirtilen uygulamaların bu nedenle yarardan çok zarar getirebileceği beklenebilir.

Diş ağrısı: Ağrı kesici alma (%70.5), rakı koyma, karanfil koyma, tuzlu su ile gargara. reçine koyma, buz koyma, zeytin çekirdeği koyma, sarımsak uygulama.

Kol-Bacak ağrısı: Masal, oyma, ekşi nar içme, ağrı kesici (%39). sıcak uygulama.

Araştırmada kadınların vücudun değişik yerlerinde oluşan ağrıların hafifletilmesinde ilk yardımdan daha çok ampirik yollarla acil tedaviye yöneldikleri görülmektedir. Hekim önerisi olmaksızın ağrı kesici ilaçların yaygın kontrolsüz kullanılışı da dikkat çekicidir. Balaman. Te-ve köyü etnografik incelemesinde de benzer şekilde karın

ağrısı tedavisinde pekmez biber karışımını içirrne, baş ağnsulda sirkeli beze patates ya da kırmızı pancar konup başa bağlama, diş ağnsında karanfil yağı ya da tuz ruhu koyma gibi uygulamaları saptanmıştır (1).

TRAVMALAR

Kırık Çıkık : Kırık çıkıkçıya gitme (%31.2), tülbentle sarma, iki tahta arasına alma (%15.8). soğan ezip koyma, yeşil saburila yumurtayı hamur yapıp sarma, et koyma, ispirto suyu ile yıkma. Toplumda lurıkçı çıkıkçı adı altında işlev gören mutatabbible başvurunun oldukça yaygın olduğu bu çalışmada da görülmüştür. Ancak tülbentle sarma ve tahta arasına alma gibi atelleme çabaları olumlu davranışlar olarak değerlendirilmiştir (9, 18).

Kafa Travması : iyot-alkol sürme, kolonya ile silme, uyutmama, buz koyma, düz zemine yatırma gibi uygulamalar dezenfeksiyon, bilinç kaybını kontrol ve yaralıya pozisyon verme davranışları olumlu yönde (%28.5) değerlendirilmiştir (7, 18). Sakıncalı ya da yararsız davranışlar olarak şunlar saptanmıştır Ekmek çiğneyip koyma, şişince oyalama. tuz soğan veya tütün ezip basma. zeytinyağı sürme, zift sürme, bıçak basma, soğan+sabun rendes! koyma, aspirini kanayan yere sürme.

Ezik VE BURKULMALAR

Bu kapsardaki uygulamalardan ağrı kesici verme, sıkıca sarma, buz su kornpresi gibi uygulamalar (%9.8) olumlu, patates koyma, çaput yakma, hareket ettirme, hamur basma, arpa buğday kaynatıp oyma, sabunlu su ile oyma, soğan tuz koyma (%15.4), çiğ et sarma, kırık çıkıkçıya gitme (%9.4), oyma. tarhana lapası sarma, ekmek koyma, bal+mum+yağla ovrna, et+üzümü kaştıp koyma olumsuz davranışlar olarak yorumlanmıştır (7, 9, 15).

ZEHİRLENMELER

Besin Zehirlenmesi: Besin zehirlenmelerinde ilke, zehirin nötralizasyonu ve eliminasyonudur. Bu amaçla ev koşullarında hasta bol tuzlu su içirilerek kusturulur, sıcak tutularak hekime gönderilmelidir (2, 9). Bu amaçla kadınların %5.2'si tuzlu su yolu ile kustunnaya çabalarıdır. %26'sı doğrudan kusturmaya çalışmış, %35'i ise ayran, 0₂'11 su, sarımsaklı yoğurt, süt, yumurta, kahve, mercanköşk içirrneyi denemişlerdir.

ilaçlarla Zehirlenme: ilaçlardan ortaya çıkan zehirlenmeler çok ve değişiktir. Her İlaçta yapılacak ilk yardım da ayrı özellik taşır. Bu

nedenle genel ilk yardım girişimleri olarak uygulamalar değerlendirilmiştir. Beklenti hastayı kusturma ve aldığı ilaçla merkeze sevk. Hastaya 5-6 bardak karbonatlı su, sabunlu su, tuzlu su veya çeşme suyu içirilir. Kustuktan sonra süt gibi içecekler verilir. Asitlik nehirlerde sodalı su, yumurta veya süt, alkali zehirlenmelerde limonlu su, sirke, sonra süt verilir (2, 18, 21).

Kadınların %34.81 yoğurt, ayran, süt, su içirme, %25.4'ü kusturma yolunu denemiş, %10.9'u ise oksijenli su içirme. kahve, rıane, zeytinyağı içirme, tatlı yedirme gibi uygulamalar yapmışlardır.

Çamaşır Suyu ile Zehirlenme Çamaşır suyu içerek karşılaştıkları zehirlenme durumlarında hastaya kadınların %33.9'u su, süt, yoğurt gibi içecekler verdiklerini belirtirken, %18.4'ü kusturma gibi hatayı yolu denemişlerdir. MA oranında kadın ise limonlu su, kahve, elma gibi yiyecek ve içecekleri vermişlerdir (4, 6).

KANAMALAR

Burun Kanaması : Burun kanamalarında ev koşullarında ilk yardım işlemi olarak, baş arkaya doğru eğilir, boyuna buz veya ıslak havlu sanılır, burun kanadına bası yapılır veya buruna gazlı bezle tampon yapılır (15).

Kadınların %56,8¹ tampon yapma, buz koyma, başı geri itme gibi doğru uygulamaları yapmaktadırlar. Geri kalanlar ise ot yalup buma koyma, başı ıslatma, buruna tuzlu su çekme, sirke koklama, buruna kolonya çekme gibi yararsız davranışlarda bulunmuşlardır.

Cilt Kanamaları : Cildin kesiklerinde kanamanın durdurulması amacıyla kadınların %65.2'si kolonya ile silme, temiz bir bezle kapatma, oksijenli su ile yıkama, iyot alkol silme, bandajlama, sabunlu su ile yıkama gibi doğru uygulamalar yapmışlardır. Ancak gaz yağı dökme, tütün basma, zeytinyağı sürme, tuz, soğan basma, yumurta sarısı sürme, kireç suyu, şeker sürme, toprak basma gibi uygulamalar enfeksiyona neden olabilecek sağlıksız davranışlar olarak belirlenmiştir (9).

YABANCI cisur

Göz, burun, boğaz, kulağa yabancı cisim kaçması sıklıkla karşılaşılan kaza türlerindedir. Özcan ve Erdal'da Etimesgut bölgelerinde yapılmış araştırmalarda kesik, yapma ve vücut boşluklarına yabancı cisim kaçması gibi durumları 0-4 yaş grubunda en sık görülen kaza tipleri olarak saptamışlardır (8, 16).

Göze Yabancı Cisim Kaçması Böyle bir durumda ilk yardım ilkesi gözü yıkama ve kapama ve hekime sevk etmektir (2,15). Gözü yıkayarak veya kirpiği ters çevirerek çıkarmaya çalışıp sevk eden kadın oranı yalnızca %22.7'dir. 0/032.2 oranında kadın ise, tülbentle, tavuk tüyü ile yabancı cisimni çıkarmayı denerlerken diğer uygulamalar kapsamında belirtilenler şöyledir : Kirpiği ters çevirme, zeytinyağı ile silme, çöple çıkarma, patates koyma, göz damlası, süt damlatma.

Kulağa Yabancı Cisim Kaçması Kulağa yabancı cisim kaçması durumunda ilk yardım girişimi amacı ile %28.2 oranında kadın kulak damlası+zeytinyağı damlatma, cımbız şiş ile çıkarmaya çabalamama, yıkama, sarımsak koyma gibi zararlı uygulamalar yapmışlardır. Oysa temiz nemli bir pet kapatıp hekime göndermek en iyi yoldur (9).

Buruna Yabancı Cisim Kaçması : Buruna kaçan yabancı cisimni çıkarmak için kadınların yalnızca %1.1'1 derin nefes alıp, kişiyi sümkürtme yöntemini kullanmış, %32.5'1 ise hapşırtma, cımbızla çomakla çıkarmaya çalışma, buruna bastırma, bacaklarından aşağıya doğru sallama gibi zararlı yollara başvurmuşlardır (9, 20, 21).

Boğaza Yabancı Cisim Kaçması : Boğaza yabancı cisim kaçması hava yolunu tıkayacağı için yaşamsal açıdan ilk yardım büyük önem taşır. Kadınların parmakla çıkarma, enseye sırtta vurma gibi uygulamaları (%23.7) zararsız, uygun davranışlar, su yağ içirme, sallama, kusturma gibi davranışları ise hatalı davranışlar (%9.9) olarak değerlendirilmiştir (9, 20, 21).

YANIKLAR

Ev kazaları arasında yanıklann ön sıralarda yer aldığı pek çok araştırma ile belirlenmiştir (8, 11, 14, 16).

Su ile Yanma : Yanıklann yaklaşık 1/3'ü su iledir (11). Yanıklarda ilk yardımda yanık yerinin bol tuzlu sabunlu su ile yıkanması, temiz vazelin sürülmesi ve hekime sevk önerilmektedir (7, 9, 20). Kadınların %50.6'sı da soğuk su ile yıkama ve adı doğru ifade edilen yanık pomadlan uyguladıklarını belirtirken, sakıncalı enfeksiyonlara yol açabilecek uygulamalardan ise (i⁹/032.6) şunları anlatmışlardır. Diş macunu, şap, patates, zeytinyağı, kireç suyu, salça, çamur, gaz, yoğurt yağ, aspirin tozu, ispirto, süt kaymağı, mürekkep, motor yağı, peknyecz, tahin, şeker sürme.

Ateş İle Yanma : Ateş ile yanıklarda soğuk su uygulaması, pomad sürme, su içirme. tülbentle sarma gibi davranışlar %51.1 oranında doğru bulunmuştur. Yapılan zararlı uygulamalar ise (%22.6) şunlardır. Kireç kaymağı, salça, yanık bez koyma, yumurta sürme, diş macunu, mercirnek koyma, yoğurt, tahin, turşu. süt (7, 9, 18).

Kireç ile Yanınalar: Kireç ile yanıklarda doğru uygulamalar (soğuk su dökme. temiz bezle kapama, yanık merkerni sürme) %26.1 oranında, yanlış uygulamalar alkol, diş macunu, zeytinyağı, yumurta, salça, yoğurt, patates ezmesi %17.6 oranında saptanmıştır (7, 9, 18).

BÖCEK SOKMALARI

Arı Sokması : özellikle kırsal kesimde an sokması yaygındır ve çok sakıncalı sonuçlar doğurur. Sokulan yerin amonyak ya da karbонатlı su ile yıkanıp. buz konarak, kişi izlenir fazla ödem olursa hekime sevk edilir (4, 7, 9, 15). Amonyak gibi doğru bir uygulama yapan kadın oranı yalnızca %0.5'dir. Tüm yanlış uygulamalar (%81.3) arasında sayılanlar şunlardır : Çamur sürme (% 27.6), ısınlan yeri kanatma, diş macunu, un, zeytinyağı, sarımsak, yoğurt, salça, toprak ve yoğurdu kanştınp sürme, domates koyma, kibrit başını sürme. sabun sürme, bakır kaşık basma, sirke sürme, ekmek çiğneyip basma, soğuk demir basma.

Akrep Sokması : Akrep sokması Naldöken'de sık karşılaşılan bir durundur. Yöre halkının %30'unun bu durumda kanatma, amonyak sürme, turnike gibi doğru uygulamalar yaptıkları belirlenmiştir. Ancak domates sürme, pekmez içirme, bıçak basma. çamur sürme, benzin. nişadır taşı ile oyma, demir ısıtıp bastırma, incirin sütünü sürme, yoğurt yumurta sürme, akrebi ezip üzerine sürme, soğan, tuzlu su koyma, tükruk, sigara. tütün basma. çam ağacının dalını kaynatıp sfirmе, ateş basma gibi sakıncalı uygulamalar yaptıkları öğrenildi (4, 6).

Örümcek Sokması örümcek sokmalannda, kadınların %16.5' I-nin, tuz, su. yoğurt, çamur, bıçak basma, yılan boynuzu basma, zeytinyağı sürme, şeker sürme gibi uygulamalar yaptıkları belirlendi (6, 15).

Yılan Isırığı : Her ne kadar tüm yılanların hepsi zehirli olmasada zehirin kan dolaşımına karışmasına engel olmak için ilk yardım kur-olarak boğucu sargı uygulaması, zehirin kesilerek atılması ve ardından serumu şarttır (6, 7, 9). Kadınların %66.4'ü ısınlan yerin alt-

tan veya üstten boğulup kanatılacağını biliyor, %18.8 oranında kadın ise yoğurt sürme, sarımsak, amonyak, demir, çamur, buz, kolonya sürme gibi umarlara başvurmuşlardır (18).

KEDI KÖPEK ISIRIĞI

Kuduz olguları kir kent gözetmeksizin her geçen gün önlemlerin alınmaması ve halkın bilgisizliği nedeniyle artmaktadır. Ayrıca Naldöken'de de başboş gezen köpekler büyük bir sağlık sorunu niteliği taşımaktadır. Kadınların %35.9'u kedi köpek ısırmaalarında kuduzu engellemek için, yara yerinin (alkol-sabunlu su, oksijeni' su, kolonya, iyot gibi) dezenfektan solüsyonla silineceğini biliyor (18, 20). Az bir oranda kadın ise (% 8.2), tüyünden yaraya koyma, hamur sarma, okutma, tuz ve soğanla avına, toprakla avına gibi geleneksel tıbbi uygulamalara başvurmuşlardır.

SONUÇ

Araştırma sonuçları Naldöken'de kadınların ağrı, burun kanaması, böcek sokması, kesik, kanamalar, ezik, sıkışma, burkulma, kırık çıkık, yanma, yabancı cisim gibi, kaza durumları ile sıklıkla karşılaştıklarını göstermiştir. Yine ilk yardım gerektiren durumlarda bilgilerinin yetersiz, girişimlerinin pek çoğunun geleneksel uygulamaları içerdiği öğrenilmiştir.

İlk bakışta bu uygulamaların yanlış olduğunu kanısına varılır. Ancak uygulamalarda yararlandıkları bitkisel ilaçların baştan doğrudan yadsınması doğru olmayabilir. Belki de bilimsel çalışmacıların ilgisini çekebilir. Çünkü son yıllarda tıbbi bitki araştırmalarından yeni buluşlar elde edilmektedir (22). örneğin Meksika'da geleneksel ara ebelerinin göbek kordonunun pansumam için örümcek salgısı kullanmaları batılı doktorlarca zararlı bir uygulama olarak görülmüş iken, sonradan örümceklerin salgılarının antibiotik içerdiği anlaşılmıştır. Bu nedenle, bölgede hemşirelik hizmetlerinde halka ilk yardım konularında bilgiler konular çekici hale getirilerek verilmeli, zararlı uygulamalar düzeltilmeli, halk sağlık ocağı hizmetlerinden yararlanmaları konusunda güdülenmelidir. Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Hemşirelik Okulu öğrencileri ilk yardım konusunda becerili olacak biçimde eğitilmelidirler.

Bölgede bu araştırma ile saptanan yöresel geleneksel uygulamalar kapsamında bitkisel ilaçlar hekim, sosyolog, antropolog, botanikçi, kimyager, farmakolog ve diğer sağlık personeline incelene-

SUMMARY

First Aid Practices of Women on the Occurrence of some Accidents in Naldöken

This study was designed to determine the first aid practices of women on the occurrence of some accidents.

The results showed that sixty percent of women met with emergency cases at least, but preferred traditional practices using folk medicines such as some herbs, vegetables and other materials, to medical ones.

Study results indicated that public health managers and the community nurses increase their efforts in public health education programmes about first aid by mass media or individual group education in health centers.

KAYNAKÇA

1. Balaman, R a. : Te-ve Köyü Genel Etnografyası. Ege Ü. Sosyal Bilimleri Fakültesi Yayın Na : 5. Ege Üni. Matbaası, Bornova-İzmir, 1982, ss.61.62.
2. Barrett, J. : Accident and Emergency Nursing. Black Well Scientific Publications, Oxford, 1983.
3. Bayık. A. : "Naldöken Mahaltesinde Çevre Sağlığı Sorunları ve Sorunların Çözümünde Hemşirelik Yaklaşımları", Ege Üni. Hemşirelik Y. Okulu Dergisi, Ocak/Nisan, 3:1. 1987, ss.35-49.
4. Berkan, D. (Editör) Diğerleri : Akut Zehirlenmeler ve Sağaltımı, Ayın Kitabı. Sayı : 37, Bilgehan Matb., Bornova, 1982.
5. Byrne. M., Bennett, J. F. : Community Nursing in Developing Countries. A Manual for the Community Nurse. ELBS, 2nd Edition, Oxford University Press, 1986, pp.201-207.

6. Dreisbach, H. R. : Handbook of Poisoning : Diagnosis Treatment. Zehirlenme El Kitabı. Tere. Dr. Kemal Benli, Güven Kitabevi, 1976.
7. Ege, R. : Kaza ve Yaralanmalarda İlk ve Acil Yardım. Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1981.
8. Erdal, R. : Kırsal Bölgede Kaza Sorunu, Uzmanlık Tezi, 1973, Araştırma özetleri. Hacettepe Üni. Toplum Hekimliği Enstitüsü Yayını, No : 11, Ankara. 1980,
9. Eren, N.; Turhan. G. : İlk Yardım. Çağ Matbaası, Ankara, 1985.
10. Geray, C. : Halk Eğitimi. Ankara Üni. Eğitim Fak. Yayınları No: 73, Ankara Üni. Basımevi, Ankara, 1978.
11. Gray, G. : "Burn Injured Children", Nursing Times, May 27, 83:21, 1987.
12. Gülesen, Ö. : Epidemiyoloji. Bursa Only. Yayınları Yayın No: 2-013-0043, Bursa Üni. Basımevi, Bursa, 1981, ss.503-521.
13. Hayran, O.; Acun, M. : İlk Yardım : önemli Bir Sağlık Eğitimi Sorunu. Hacettepe Toplum Hekimliği Bülteni, Yıl : 8, Sayı : 3, 1987, ss.3.
14. Kavaklı, A. ve diğerleri 0-6 yaş Grubundaki Çocuklarda Karşılaşılan Kaza Türleri ve Sıklığı, İstanbul (Ini. Flor. Night. Hernşirelik Y. Okulu Hernşirelik Bülteni. 2:7, 1986.
15. Manizade, D. : İlk Tıbbi yardım. İstanbul. 1973.
16. Özcan, C. : Kazalar, Halkın ve Ebelerin İlk Yardıma İlişkin Bilgileri. Uzmanlık Tezi 1976, Araştırma Özetleri, Hacettepe Clni. Toplum Hekimliği Enstitüsü Yayını No : 11, Ankara, 1980, ss.63-64.
17. Özden, M. : Sağlık Eğitimi. Ankara. 1988, ss.52-59.
18. Parcel. S. G. : Basic Emergency Care of the Sick and Injured. Times Mirror/Mosby Publishing, Toronto, 1986.
19. S.S.Y.B. Türkiye Sağlık İstatistik Yıllığı. 1982-1986. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Yayınları No: 526, ISBN 975-7522-00-4, Ankara.